

ITALIJANSKI ISTRAŽIVAČI I EPIGRAFIKA: PRILOG PROUČAVANJU RIMSKE ISTORIJE U CRNOJ GORI

Olga Pelcer-Vujačić

Università del Montenegro - Istituto Storico (UoM-HIM)

olgapv@ucg.ac.me

Interesovanje za arheološki materijal, prije svega epigrafski, ima dugu tradiciju. Spomenicii drugi antički ostaci duž crnogorske obale počeli su da privlače pažnju još tokom prvepolovine XV vijeka. Prvi istraživač sa Apeninskog poluostrva koji se bavio natpisima sa teritorije koja je danas dio Crne Gore bio je Kirijak iz Ankone (1391-1452). Danas su nam u izvodima iz njegovog dijela poznata dva natpisa iz Kotora. Godine 1759. Flaminio Corner (ili Cornaro), venecijanski senator i erudita (1693-1778) objavio je u Padovi knjigu o Kotoru, *Catharus Dalmatiae Civitas*. Diskutujući o crkvenom statusu grada, objavio je dva natpisa iz Kotora koji se datiraju u prvi ili rani drugi vijek sa vrlo kratkim opisima. Tokom XVIII vijeka u okviru projekta *Illyricum Sacrum* na čelu sa jezuitom Farlatijem ponovo su objavljena tri natpisa sa ovih prostora, ali sa dosta omaški.

Devetnaesti vijek smatra se početkom istraživačke i naučno utemeljene epigrafike. Vrhunac sveobuhvatnog istraživanja bio je *Corpus Inscriptionum Latinarum* u izdanju Teodora Mommsena i saradnika. Crna Gora je na početku XX vijeka i dalje bila *terra incognita* za arheologe i sveveći broj inostranih istraživača dolazi. Upravo i prvi italijanski epigrafičari dolaze u Crnu Goru u tom periodu. Mladi arheolog, na početku karijere, Roberto Paribeni dolazi u Crnu Goru 1901. godine. Rezultate svojih epigrafskih istraživanja objavio je u *Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma* u broju za 1903. godinu. Objavio je 7 natpisa iz Dokleje i 2 iz Tuzi odnosno Vuksanlekića; od toga su dva iz Dokleje i oba iz Vuksanlekića ranije objavljeni u izdanju *CIL-a*, a ostali su do tada neobjavljeni. Danas je samo jedan od njih sačuvan. Godine 1902. u Crnu Goru dolazi još jedan italijanski epigrafičar, ovog puta profesor Univerziteta u Rimu, Dante Valjeri. Epigrafikom Valjeri se bavio od početka karijere i redovno je objavljivaonove natpise, te je tako, kao rezultat misije u Crnoj Gori, objavio i četiri natpisa sa lokaliteta Dokleja u *Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma* u broju za 1904. Sva četiri natpisa su danas izgubljena, ali daju izuzetno važne podatke za razumijevanje stanovništva Dokleje u rimskom periodu.

Italijan iz Trsta, Pjero Stikoti, đak i službenik Austrougarske monarhije, istraživao je na Duklji nekoliko puta u periodu od 1892. do 1907. godine. Rezultat rada Pjera Stikotija je prva historiografska monografija o Dokleji objavljena u Beču 1913. godine. Stikoti je dao zbirku natpisa sa Dokleje kao posebno poglavlje knjige. Predstavljeno je 68 natpisa, od toga je 8 prethodno neobjavljenih. Pripremajući ovaj katalog, Stikoti je pokazao izvanredno poznavanje epigrafske literature i rada svojih prethodnika.

Angažovanje ruskih, francuskih i engleskih arheologa krajem XIX vijeka umnogome je utroput i italijanskim istraživačima. Broj natpisa koje su publikovali Italijani nije veliki i svi potiču iz iste oblasti, areala Dokleje, ali je njihov značaj za rasvetljavanje antičkog perioda u ovom dijelu rimske provincije Dalmacije izuzetno bitan.

Ključne riječi: natpisi, istorija Rima, Dokleja, italijanski epigrafičari, Crna Gora

ITALIAN SCHOLARS AND EPIGRAPHY: CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF ROMAN MONTENEGRO

Interest in archaeological material, primarily epigraphic, has a long tradition. Monuments and other ancient remains along the Montenegrin coast began to attract attention during the first half of the 15th century. The first researcher from the Apennine Peninsula who dealt with inscriptions from the territory that is today part of Montenegro was Cyriacus from Ancona (1391-1452). Today two inscriptions are known thanks to his work. In 1759, Flaminio Corner (or Cornaro), a Venetian senator and erudite (1693-1778) published in Padua a book on Kotor, entitled *Catharus Dalmatiae Civitas*. Discussing the religious practises of the city, he published two inscriptions from Kotor dating to the 1st or early 2nd century with very short descriptions. The *Illyricum Sacrum* project in the 18th century, led by the Jesuit Farlati, republished three inscriptions from this area, but with many omissions.

The 19th century is considered to be the beginning of scientifically based epigraphic research, the culmination of which is represented by the creation of the *Corpus Inscriptionum Latinarum*, published by Theodor Mommsen and his associates. At the beginning of the 20th century, Montenegro was still terra incognita for archaeologists and an increasing number of foreign researchers were coming. The first Italian epigraphists came to Montenegro in that period. A young archaeologist, at the beginning of his career, Roberto Paribeni came to Montenegro in 1901. He published the results of his epigraphic research in the *Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma* in the 1903 issue. He published seven inscriptions from Doclea and two from Tuzi (Vuksanlekić); two of them from Doclea and both from Vuksanlekić were previously published in the CIL edition; the others were unpublished until then. Today, only one of these inscriptions is preserved. In 1902, another Italian epigraphist came to Montenegro, this time a professor at the University of Rome, Dante Vaglieri. Vaglieri had been involved in epigraphy since the beginning of his career and regularly published new inscriptions, and as a result of his mission to Montenegro, he published four inscriptions from Doclea in the *Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma* in the 1904 issue. Today all four inscriptions are lost, but the information contained within them give extremely important data for the understanding of the population of Doclea in the Roman period.

An Italian from Trieste, Piero Sticotti, a scholar and official of the Austro-Hungarian monarchy, explored Doclea several times in the period 1892-1907. The result of Sticotti's work represents the first historiographical monograph on Doclea, published in Vienna in 1913. Sticotti dedicated an entire chapter of his book to the inscriptions of Doclea. Sixty-eight monuments were presented, of which eight were previously unpublished. In preparing his catalogue, Sticotti displayed an extraordinary knowledge of the epigraphic literature and the work of his predecessors.

The engagement of Russian, French and English archaeologists at the end of the 19th century paved the way for more Italian researchers. The number of monuments published by Italians is not necessarily large and they all concentrate upon the same area, Doclea, but their importance for illuminating the ancient period in this part of the Roman province of Dalmatia is outstanding.

Keywords: inscriptions, Roman history, Doclea, Italian epigraphists, Montenegro